

20

57^e Jaargang

Donderdag 17 november 2022

Bewaar het Pand

Uitgave tot bevordering
van de handhaving
van de oude
Gereformeerde beginselen

Meditatie *Ambtelijke praktijk*

Kerkelijk actueel

Voor de jeugd *Sprekend verleden*

Groot geloof en klein geloof

Gij kleingelovige, waarom hebt gij gewankeld?
Mattheüs 14:31

De Heere Jezus heeft het in het Evangelie twee keer over een groot geloof. Beide keren sprak Hij over een heiden. De hoofdmans uit Kapernaüm en de Kananese vrouw. Niet bij de Bijbel opgevoed, maar toch een groot geloof. Vijf keer spreekt Hij over een kleingeloof. Dat ging alle keren over Zijn discipelen. Verbondskinderen, maar toch een klein geloof. Ook in bovenstaande tekst is dat het geval.

De discipelen zijn op het Meer van Galilea en proberen in een storm met hun bootje aan land te komen. En dan zien ze ineens een gestalte op het water op hen afkomen. Ze denken dat het een spook is. Maar dan is daar de kalmerende stem van hun Meester: *Zijt goedsmoeds, Ik ben het, vreest niet*. En dat helpt. Hun angst verdween.

Daar zit al een les in. In de Bijbel wordt nogal eens overdrachtelijk gesproken over stormen en golven. We kunnen denken aan rouw, ziekte en tegenslagen. We kunnen nog een stap verder gaan. Als de Heilige Geest gaat werken, dan hoor je de psalmdichter klagen: *want mijn hoofd is als bedolven in de golven van mijn ongerechtigheên*. Dan is de toorn van God als de golven en de baren die je benauwde ziel vervaren.

Maar wat doet de Heere Jezus? Hij wándelt op de golven. En Hij is niet onder de indruk van de storm. Hij staat boven de ellenden en boven de zonden. En Hij zegt tegen mensen in de benauwdheden: *vrees niet, Ik ben er*.

En let dan eens op wat Simon Petrus vraagt. *Heere, indien Gij het zijt, zo gebied mij tot U te komen op het water*. Waarom vraagt hij dat? Nou niet omdat hij iets bijzonders wil kunnen, maar omdat hij bij Jezus wil zijn: *Gebied mij tot U te komen!* En de Heere Jezus staat het toe. *Kom*.

Petrus heeft niet eerst met zijn voet geprobeerd of het water wel hield. Zoals wij dat bijvoorbeeld doen als we over één nacht ijs gaan. Nee, hij oefende op dat moment een gróót geloof. Hij heeft het oog op Jezus gericht en heeft geen erg in de golven.

Maar zo blijft het niet. Er komt een moment en dan verliest Petrus de Heere Jezus uit het oog. Hij kijkt naar de golven en hij ziet op de wind. En dan gaat het mis. Zijn geloof dat aanvankelijk zo

groot was, dat schrompelt ineen. De golven worden steeds groter en Jezus wordt steeds kleiner. Hij begint weg te zinken.

Was er dan reden om te vrezen? Dat zou alleen het geval zijn geweest als Petrus de Heere Jezus had zien wegzinken. Of als Jezus had gezegd: Petrus ga alsjeblieft snel terug, want het is toch te gevaarlijk. Maar dat was niet het geval. De Heere Jezus stond nog op de golven en Hij had Zijn nodiging niet ingetrokken. Niet de Heere Jezus was veranderd, maar Pétrus was veranderd.

Zo kan het gaan in het geestelijke leven. Het ene moment een groot geloof, en het andere moment slaan de twijfels toe. Het ene moment zegt David: *met mijn God dring ik door een bende*. En het andere moment: *ik zal nog één dezer dagen omkomen in de handen van Saul*.

En wat moet een mens dan doen? In die twijfel, in dat klein geloof of ongeloof? Wat Petrus deed: *Heere, behoud mij!* Slechts één korte roep om genade. In het Aramees een woord dat hetzelfde woord is als: *Jezus!* En dat blijkt genoeg te zijn. Want Jezus grijpt hem bij de hand. En Hij bestraft de discipel. *Waarom hebt gij gewankeld?* Opmerkelijk; Jezus bestraft niet eerst de golven. Maar Hij bestraft het ongeloof. Dat was kennelijk het grootste probleem. Niet onze zonden of onze noden houden ons buiten de hemel, maar het vervloekte ongeloof.

Neem deze les mee. Als de zonde ons benauwt, als er droefheid is: Jezus staat op de golven. Zou Hij niet bij machte zijn om uw hand te grijpen en u te redden? O zeker wel.

Barendrecht, ds. M.A. Kempeneers

Angst voor God

1 Koningen 18:3
En Achab had
Obadja, den hof-
meester, geroepen;
en Obadja was den
HEERE zeer vre-
zende.

In de documentaire 'Waar de worm niet sterft' vertellen afhakers hoe zij hun godsdienstige opvoeding in de 'zwartekousenkerk' hebben beleefd. 'We waren vroeger banger voor God dan voor de duivel' zo zei één van hen. Of dat een juist beeld geeft van de werkelijkheid, weet ik niet. Mensen zijn geneigd om de dingen waar ze afscheid van hebben genomen, zwarter te maken dan ze al zijn. Karikaturen liggen op de loer. Toch bleef dit zinnetje bij mij haken. Temeer omdat er weer andere mensen zijn die zeggen dat je helemaal niet bang voor God hoeft te zijn. Want God is liefde en is goed. Wat zegt de Bijbel over de angst voor God?

In opdracht van de Heere is de profeet Elia teruggekeerd naar Kanaän. En op zijn weg naar Achab ontmoet hij diens hofmeester Obadja. Hoe hij aan het hof van Achab terecht is gekomen, weten we niet. Maar hij was daar opgeklommen tot de hoogste functie. Hij was verantwoordelijk voor het reilen en zeilen in het paleis. Het personeel, de keuken, het vervoer, de stallen met de paarden enzovoorts.

Maar belangrijker dan wat er over zijn maatschappelijke leven wordt verteld is wat de Heere zegt over zijn geestelijke leven. Obadja was namelijk één van de 7000 die de knie voor baäl niet had gebogen. En het merkwaardige is dat deze godvrezende Obadja een hoge functie bekleedde in het hart van de baäldienst. Soms heeft God Zijn volk op de merkwaardigste plaatsen in deze wereld. Waar we ze helemaal niet zouden verwachten. Denk ook maar aan Jozef, Daniël en Nehemia.

Maar dat Obadja een kind van God was, is duidelijk. Tot tweemaal toe wordt in dit hoofdstuk gezegd dat hij de Heere vreest.

Wat is dat eigenlijk, de vreze des Heeren? Deze uitdrukking komt heel vaak in de Bijbel voor, vooral in de psalmen. Het bevat een aantal elementen. Ten eerste het element van 'ontzag'. Dat zegt ook het woordje 'vreze'. En dat krijgt een mens als hij zondaar voor God wordt. Kijk bijvoorbeeld naar Adam. Na de zondeval verbergt hij zich voor God in het struikgewas. Waarom? Hij zegt: Ik hoorde

Uw stem in den hof, en ik vreesde. Toen kwam dat in het leven van de mens. Angst voor God.

Hoort dat er dan bij? Angst voor God? Volgens sommige mensen niet. Maar de Bijbel leert het ons anders. Namelijk dat een zondig mens alle reden heeft om te vrezen voor God. Paulus zegt: Vreselijk is het om te vallen in de handen van de levende God. En de Heere Jezus zegt het ook: Vreest niet voor degenen, die het lichaam doden, en de ziel niet kunnen doden; maar vreest veel meer Hem, Die beide ziel en lichaam kan verderven in de hel. Zolang we onbekeerd zijn, heeft een mens reden om bang te zijn voor God.

Maar de 'vreze des Heeren' is toch weer anders dan angst alleen. De vreze des Heeren is geen slaafse vrees, zoals een slaaf bang is voor zijn meester. Nee, de vreze des Heeren is ontzag. Diep respect, dat uiteindelijk uitloopt op vertrouwen op God, liefde tot God en verbondenheid met God. En bij alle redenen waarom we ontzag moeten hebben voor God, is er het geloof dat bij Hem doet schuilen en leert vertrouwen op Zijn genade. De vreze des HEEREN is kinderlijke vrees. Ontzag, maar ook geborgenheid.

En waar het in de vreze des HEEREN op uitloopt, is de vraag: hoe kan ik Hem dienen? Dat was nu ook het kenmerk van het leven van deze Obadja. Te midden van zoveel goddeloosheid aan dat hof in Samaria. Ook al was zijn leven daardoor in groot gevaar. Want hij weigerde voor baäl te buigen en hij zorgde voor de profeten van God.

Jonge mensen, mogen jullie de Heere vrezen? Kan de Heere van jou zeggen wat Hij van Obadja zei? Of niet? Als dat zo is, dan komt dat omdat je nog nooit echt begrepen hebt Wie God is. En wat het betekent dat je zondaar bent. En wat de consequenties daarvan zullen zijn. Maar waar die twee dingen realiteit worden. Wie God is en wie wij zijn. En als we dan die God horen zeggen dat er bij Hem genade is in het bloed van Christus. Waar dat inslaat in ons leven, daar komt als gevolg daarvan de vreze des Heeren. Dan kunnen we de Heere Jezus niet meer missen en dan begeren we Hem te volgen.

KERKELIJK ACTUEEL

Trouw

"Uw gunst, Uw trouw, Uw Woord", zo luidt de titel van het boek dat vrijdagavond 18 november in Barendrecht wordt gepresenteerd. Het is de uitwerking van een idee dat op een bestuursvergadering van Bewaar het Pand is geopperd.

In 1982 verscheen onder redactie van ds. G. Blom de bundel "*De kerk een wonder*". Daarin ligt de nadruk op het wonder dat er een Kerk is. Dat is de Kerk met een hoofdletter: een volk dat de HEE-RE voor tijd en eeuwigheid toebehoort.

Inmiddels is er in kerk en samenleving veel veranderd ten opzichte van veertig jaar geleden. Er wordt steeds meer ruimte gevraagd voor vrouwelijke ambtsdragers, voor kinderen aan het avondmaal, of voor homopartnerschappen. Er wordt geknaagd aan de feitelijkheid van schepping en zondeval, hier en daar wordt de hel slechts als een louteringsproces voorgesteld. Waar vind je dan houvast als onophoudelijk wordt geknaagd aan allerlei zekerheden?

De titel van het boek dat nu is verschenen, wijst de richting aan. Alle scribenten van dit boek geloven van harte dat in een veranderende kerk en samenleving alleen daar werkelijk houvast is te vinden: "*Uw gunst, Uw trouw, Uw Woord*". We zijn ervan overtuigd dat het trouw blijven aan Schrift en belijdenis voor iedereen – jongeren en ouderen – juist ook vandaag zo heilzaam is.

De Heilige Schrift

Trouw is onmisbaar, zo maakt ds. J.M.J. Kieviet duidelijk in de eerste twee inleidende hoofdstukken. Op trouw en geloofwaardigheid is immers een ordelijke samenleving gebaseerd. Waar die ontbreken, kunnen geen overeenkomsten worden gesloten of relaties worden aangegaan. Helaas moeten we constateren dat er onder de mensen veel ontrouw is. Maar daartegenover schittert nu juist in Gods Woord de trouw van de Heere. Hij is trouw aan Zijn eigen

Woord. Trouw aan Zijn verbond. Trouw aan Zijn beloften én trouw aan Zijn bedreigingen.

En is en blijft het geen wonder dat God Zelf Zich in Zijn Woord richt tot mensen, tot zondige mensen? De erkenning van de Heilige Schrift als het gezaghebbende Woord van God is daarbij een zaak van geloof. Zonder alles over één kam te willen scheren, maakt ds. Kieviet duidelijk dat allerlei nieuwe opvattingen een gemeenschappelijke wortel hebben, namelijk een ander verstaan van Gods Woord, of zelfs een andere waardering van het gezag van de heilige Schrift. Wat is het voortdurend gebed dan ook nodig om trouw te blijven aan de Schrift en daar niet zelf van af te doen, noch aan toe te willen doen!

De belijdenisgeschriften

Wat trouw zijn aan de belijdenis betekent, maakt ds. A.J.T. Ruis duidelijk in zijn bijdrage. Daarin geeft hij aan dat waar de leerdiensten worden losgelaten -helaas in steeds meer kerken praktijk- óf niet meer worden bezocht -helaas ook steeds meer praktijk- vroeger of later onkunde en dwaling binnensluipen. Dat bijvoorbeeld ook de Dordtse Leerregels aan actualiteit nog niet hebben ingeboet, blijkt uit zo'n opvallende dwaling die we ook in onze tijd weer tegenkomen: dat je in eigen kracht moet geloven. En vervolgens moet je daaruit concluderen dat dit Gods werk was, want uit jezelf zou je dat nooit doen...

Trouw zijn aan de belijdenis betekent volgens ds. Ruis dat we de Dordtse Leerregels niet als een museumstuk moeten gaan behandelen. Daarom roept hij ambtsdragers en leidinggevenden in het verenigingsleven op om de Dordtse Leerregels regelmatig te lezen en te bestuderen.

Kerkelijke eenheid

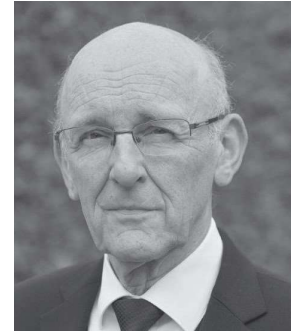
In de verschillende hoofdstukken van het boek wordt steeds ingezoomd op een deelthema. Om maar een enkel voorbeeld

te noemen: wat betekent het om trouw te zijn in het ambt (ds. A. van Heteren)? Wat wil het zeggen om trouw te zijn aan de kerkelijke gemeente waar de Heere je een plaats heeft gegeven (ds. M.A. Kempeneers)? Waar hebben we het over als we spreken over Gods trouw met betrekking tot de sacramenten (ds. K. Hoefnagel)? Dr. C.P. de Boer belicht beknopt de toekomst van Israël. Ds. A. van der Zwan gaat in op de missionaire roeping van de kerk. Ds. R. Kok maakt duidelijk dat trouw zijn aan de roeping tot kerkelijke eenheid niet betekent dat we verplicht zijn ons te verenigen met al wat zich kerk of christen noemt. De schijneenheid van één groot kerkverband, waarin men elkaar in alles vrijlaat, is dan ook geen begaanbare weg. "Zeg het maar gewoon", zo luidt de titel van de bijdrage van drs. D. van Meeuwen, als enige geen predikant. Hij schetst drie opvallende aspecten van de huidige tijdgeest: (1) de mens staat centraal en is ten diepste goed, (2) het verstand van de mens wordt boven het geloof in God gesteld en (3) het gevoel van de mens heeft naast het verstand een overheersende plaats. Maar zo zal het niet altijd blijven, blijkt ook uit de laatste bijdrage in het boek. Daarin schrijft ds. A.C. Uitslag over de wederkomst van Christus. Gods Kerk leeft in de verwachting van de terugkomst van Gods Zoon. En wat houdt je dan onderweg op de been? "*Uw gunst, Uw trouw, Uw Woord*"!

Ds. W.L. van der Staaij

Jeremiah Burroughs-slot

Harde harten

Burroughs stelt de vraag of er nog wel mensen zijn met een week hart. De harten van de mensen zijn niet alleen zo hard als ijzer, maar ze zijn zo hard als steen. De hardheid van ijzer is anders dan de hardheid van steen. Ijzer smelt in het vuur, een steen niet. Burroughs schrijft dat de harten nog harder zijn dan steen. Stenen scheurden bij de opstanding van Jezus. Veel harten scheuren nooit. Luther zei: "Zoals een verslagen hart het offer is dat God zeer behaagt, zo is een hard hart het offer dat de duivel zeer behaagt."

Kenmerken van een hard hart

Wie een hard hart heeft is een goddeloos mens. In Spreuken 21:19 staat: 'Een goddeloos mens verhardt zijn aangezicht.' Het is een van de vreselijkste oordelen als de Heere hem overgeeft aan een hard hart. Zo verhardde de Heere het hart van farao. Het is erg te lijden aan gal- of nierstenen. Een steen in het hart is erger. Als u uw hele leven lang uw hart verhardt, vergadert u toorn. De inhoud van het Woord van God en Zijn inzettingen hebben geen uitwerking op hen die een verhard hart hebben. Wet en Evangelie richten niets uit. "Een hard hart zal ieder genademiddel onvruchtbaar laten." Een hard hart staat open voor iedere zonde. Een hard hart ligt open voor alle verzoeken en de ergste zonden. We lezen in Efeze 4:19 'Welke ongevoelig geworden zijnde, zichzelf hebben overgegeven tot ontuchtigheid, om alle onreinheid gieriglijk te bedrijven.' Wie ongevoelig is, wie een hard hart heeft, geeft aan alle wellusten toe.

Oordeel

Een hard hart is een voorbode van grote ellende, grote tegenheden en grote oordelen. Wie een hard hart heeft zal een vreselijk oordeel over zich halen. We lezen in Spreuken 29:1 'Een man die, dikwijls bestraft zijnde, de nek verhardt, zal schielijk verbroken worden, zodat er geen genezen aan zij.' De HEERE heeft gezwoeren een verharde zondaar te zullen verdelgen. Ga toch niet door in de verharding van uw hart, opdat het oordeel van God u niet zou treffen. Als u uw hart blijft verharden, zal God Zijn hart tegen u verharden. U zult Zijn slaande hand voelen. In Zacharia 7:12 staat geschreven over mensen die hun hart maakten als een diamant. Dan staat er 'Zij hebben hun hart tegen Mij verhard, en Ik heb Mijn hart verhard tegen hen.' Als Gods geboden en waarheden geen uitwerking hebben op het hart, zal men getroffen worden door Gods oordeel.

Geen vrede

De Heere maakt van harde harten tedere harten op Zijn tijd en wijze. Gods kinderen zijn gevoelig voor Gods bedreigingen en beloften. Voor goddeloze

mensen komt ook de tijd dat de Heere hun ongevoeligheid van hart zal wegnemen. Dan zal Hij hun hart pijnigen en zij zullen gevoelig worden. In Ezech. 21:7 staat dat hun hart dan zal versmelten. Een begenadigd, smeltend hart is de Heere aangenaam. Maar wie zijn hart blijft verharden, zal geen vrede hebben. De eeuwige ondergang wacht.

Leven in de zonde

Als u rustig in de zonde blijft leven, is uw hart verhard. Ondertussen eet u en drinkt u, u gaat met uw vrienden om en maakt plezier. Als u een week hart zou hebben, zou u uw zonde belijden. "Er kan veel vuiligheid zitten aan iemands hand zonder dat hij er last van heeft, maar een klein vuiltje in zijn oog zit hem enorm dwars." Als u niet zo'n hard hart had, zouden het Woord en de daden van God uw hart verbreken. Een hard hart is trots en hoogmoedig. "De harten van mensen zijn echt keihard. Dit blijkt daaruit dat zij zo gemakkelijk voor Gods aangezicht kunnen verschijnen, hun zonden voor Hem belijden en zichzelf om hun zonde de verdoemenis waardig keuren, en vervolgens weggaan en doorgaan in hun zonde." Burroughs zegt dat vastendagen bijna nooit iets uitwerken. Als de predikant in zijn gebed de zonde niet noemt die u bedreven hebt, belijdt u dan die zonde persoonlijk in uw gebed? Of blijft u na een vastendag uw zonden aan de hand houden? Dan is uw hart vreselijk verhard. Veel mensen zijn in tegenspoed buigzaam, maar als de tegenspoed voorbij is zijn ze weer net zo hard als voorheen. Een hard hart voelt niet mee met hen die vervolgd worden of honger lijden. Omdat u zelf niets te lijden hebt, bent u niet gevoelig voor de ellende van anderen. Dan hebt u een hard hart.

Echte gevoeligheid?

Misschien is de gevoeligheid van uw hart anders dan die van Josia. Is uw hart wel week op een geestelijke wijze? "Een hart kan week zijn van karakter. Het hart kan soms bij vlagen worden aangedaan onder het horen van het Woord. Het hart kan enigszins gevoelig zijn gemaakt door de kennis van de wet. Wat het eerste betreft: een pruim of kers kan vanbuiten zacht zijn, maar vanbinnen hard. Met betrekking tot het tweede: zoals we weten kan ijs overdag dooien, maar 's nachts weer bevroren. En wat het derde aangaat, de verschrikkingen van de wet: we weten dat een marmeren steen bij wijze van spreken kan smelten bij nat weer, zodat de tranen als het ware ervan afdruppen, en toch een steen blijven."

Ds. A. van Heteren

ALS VERDRUKKING KOMT

Inhoud

Na een korte inleiding (1) komen de volgende hoofdstukken: 2.Verdrukking in de Bijbel 3.Verdrukking in het leven van Paulus 4.Verdrukking en de vervolgde kerk 5.Verdrukking in Nederland 6.Verdrukking in de toekomst 7.Conclusie: verdrukking en ik. De brandende braambos werd al bij de Hugenoten in 1583 gebruikt als kerkelijk symbool en sinds 1690 bij de Schotse kerk. In 1917 verscheen het voor het eerst op het jaarboekje van de Christelijke Gereformeerde Kerken. Onder het zegel staat: Nec tamen consumebatur, 'en toch niet verteerd.' De Heere houdt Zijn kerk staande ondanks de vele verdrukkingen die ze hier op aarde moet ondergaan tot op de dag van de wederkomst. Het gaat om verdrukking om de getuigenis van Jezus Christus. In deze boekbespreking kunnen we slechts enkele dingen naar voren halen.

Verdrukking in Nederland

In de tijd van de 80 jarige oorlog is er verdrukking geweest. Ook in de tijd van de afscheiding. Maar ook in het recente verleden was er verdrukking. Er is geen plaats meer voor de gewetensbezwaarde trouwambtenaar. Sinds 2014 geldt een wet waardoor het gemeenten verboden is trouwambtenaren aan te nemen die gewetensbezwaren hebben tegen het homohuwelijk. Er valt ook te denken aan wat ds. A. Kort heeft meegemaakt. De burgemeester van Nunspeet zag zich genoodzaakt zijn ontslag in te dienen vanwege maatschappelijke onverdraagzaamheid ten opzichte van zijn Bijbelse standpunten. De vrijheid van onderwijs loopt gevaar. Dr. Bart Jan Spruyt schrijft dat de verdrukking in ons land een heel ander gezicht kan hebben dan wij ons voorstellen. Niet met een harde hand in de vorm van arrestaties en martelingen, maar met een zachte hand. Een verdrukking die zich sluipenderwijs voltrekt, die we misschien niet eens doorhebben.ds. M. Klaassen vraagt zich af hoelang het nog mogelijk blijft om als kerk te zeggen wat de Bijbel zegt. De onverdraagzaamheid tegenover Bijbelse standpunten neemt toe.

Verdrukking in de toekomst

Het boek Openbaring schetst een aantal kenmerken van de tijd waarin de grote verdrukking plaatsvindt. Het zal een tijd van zeer zware christenvervolging zijn. We lezen in Openbaring 18:24: 'En in dezelve is gevonden het bloed der profeten en der heiligen en al degenen die gedood zijn op de aarde.' Gods knechten en Gods kinderen worden vervolgd en vermoord. De tijd van de grote verdrukking wordt ook gekenmerkt door grenzeloze seksuele losbandigheid. Babylon, het rijk van de antichrist, wordt de grote hoer genoemd. In haar hand is een beker met vergif wat de vernietigende werking van deze seksuele on-

geremdheid aangeeft. De tijd van de grote verdrukking wordt ook gekenmerkt door de verleiding van geld, rijkdom en weelde. Gods kinderen moeten zich verhouden van die verleiding, anders zullen ze ook vallen onder het oordeel van God.

Conclusie: de verdrukking en ik

Lijkt de verdrukking in Nederland niet heel ver weg te zijn? Het is in Noord- Korea toch heel anders gesteld? We kunnen ons er nauwelijks een voorstelling van maken wat daar allemaal gebeurt met christenen. Vergeleken met landen waar openlijke vervolging is hebben we het in Nederland inderdaad gemakkelijk. Ds. Egas schrijft op blz. 165 "De vraag die we ons hierbij moeten stellen is: Hoe komt dat? Zijn we als christenen niet meer herkenbaar in onze samenleving? Zijn we geen zoutend zout meer? Roept ons christen- zijn geen weerstand en verzet op omdat het vrijwel onzichtbaar geworden is?" Laurens van der Tang schrijft in 'Jouw Kompas' van 23 juni 2022: "Hoe komt het dat wij nu zulke vervolgingen niet ondervinden? Dat is geen onbelangrijke vraag. Want de Bijbel leert dat vervolgingen eerder regel dan uitzonderingen zijn. Is het een bijzondere zegen dat wij ze niet ondervinden? Of komt het doordat wij niet 'godzalig willen leven in Christus Jezus'? Of zijn we in slaap gevallen met de dwaze maagden en laat de duivel ons daarom graag met rust? Of hebben we Gods Geest bedroefd en zijn we daarom aan onszelf overgeleverd?" Kennen we geestelijke strijd, of zijn we aangepast aan de wereld? Laten we onszelf op dit punt ernstig onderzoeken. Schamen wij ons om voor de Naam van God uit te komen tegenover vrienden of op ons werk? Vertonen wij wel het beeld van Christus in onze samenleving? Ons leven dient een leesbare brief van Christus te zijn. Laten we de eer van God en het heil van de naaste zoeken. Wie dat doet, zal door de duivel niet met rust gelaten worden. De Heere ondersteunt in het lijden en geeft kracht naar kruis. Na lijden komt heerlijkheid. Ds. Egas besluit het boek met de vraag: "Ben ik in Christus geborgen?" Het boek geeft veel lezenswaardige informatie. Neem en lees het zelf.

Ds. A.A. Egas, *Als verdrukking komt, gebonden*, 170 blz., € 14.95, Uitgeverij De Banier, Apeldoorn, ISBN 978 90 8718 7811.

EFREM DE SYRIËR (306-373) EN DE GEBOORTE VAN CHRISTUS (1)

Advent

Als de Heere het ons geeft, breekt over enkele weken de Adventstijd weer aan. Vier zondagen hopen we stil te staan bij de manier waarop de komst van Christus in het vlees voorzeggd én verwacht is. In dat verband willen we ons enkele keren verdiepen in de – relatief onbekende – kerkvader Efreem de Syriër en wat hij geschreven heeft over de geboorte van Christus.

De figuur van Efreem brengt ons op een terrein uit de vroege kerkgeschiedenis dat niet zo bekend is. Meestal hebben wij vooral oog voor de uitbreiding van het christendom in westelijke richting. Dat is begrijpelijk. In het Bijbelboek Handelingen wordt die westwaartse beweging ook het meest benadrukt. We zien daar de apostel Paulus vanuit Antiochië steeds verder in westelijke richting reizen. Eerst naar Cyprus en Klein-Azië. Vervolgens – op zijn tweede en derde zendingsreis – ook naar Griekenland (in het Bijbelboek Handelingen aangeduid als Macedonië en Acháje). Om tenslotte aan te komen in Rome, het centrum van de toenmalige wereld.

Syrische theologie

Maar behalve een uitbreiding in westelijke richting is er ook een beweging naar het oosten geweest. Daar – in het gebied waar nu Syrië, Oost-Turkije en Irak liggen – ontstaat in de eerste eeuwen een christelijke kerk met een heel eigen karakter. De taal waarin men schrijft, is het Aramees. Weinig ondergaat men de invloed van het Griekse denken. En sterk oriënteert men zich rechtstreeks op het Oude en Nieuwe Testament.

De Syrische theologie die hier opbloeit, heeft een aantal eigen accenten: de zonde wordt vaak getekend in het beeld van een wond; het heil als een genezing en Christus als de Geneesheer. Verder ligt er nadruk op het gebed, het vasten en de nederigheid.

In die omgeving wordt Efreem de Syriër geboren, rond 306 na Christus, in de stad Nisibis (gelegen op de grens van het huidige Turkije en Syrië). Efreem groeit op in een christelijk gezin. Hij ondergaat de invloed van de plaatselijke bisschop Jakobus, wiens dienaar hij wordt. Efreem krijgt de leiding over de zogenaamde 'Perzische School'. We moeten daarbij denken aan een soort studiecentrum en theologische universiteit, waar de Bijbel gekopieerd, vertaald en bestudeerd wordt.

Pest

Als in 363 de stad Nisibis veroverd wordt door de Perzen, verplaatst Efreem de 'Perzische School' naar Edessa, een stad die een stuk westelijker ligt. Daar zet hij niet alleen de bestudering van de Schrift voort, maar ook stelt hij zich dienstbaar op als de pest rondgaat. In het jaar 373 sterft Efreem ten gevolge van een besmetting met de pest die hij oploopt bij het verzorgen van pestlijders.

Dat Efreem zijn leven heeft gewijd aan de bestudering van de Heilige Schrift, wordt wel duidelijk in de indrukwekkende verzameling werken die hij heeft nagelaten. Die werken zijn te verdelen in vier groepen:

- Commentaren op Bijbelboeken, onder andere Genesis en Exodus
- Polemische werken, waarin hij de pen opneemt tegen allerlei dwalingen en ketterijen
- Preken
- Hymnen: gedichten, die onderscheiden worden in 'memre' en 'madrasje'.

Sprankelend

Net zoals andere 'doctores ecclesiae' (kerkleraars) spant Efreem zich in om allerlei vormen van dwaalleer te weerleggen. Zo schrijft hij tegen de dwaling van Marcion, van Mani en van Bardesanes. Vooral in zijn gedichten gebruikt Efreem schitterende beelden

en levendige kleuren. Bovendien verbindt hij allerlei Bijbelse lijnen uit het Oude en Nieuwe Testament met elkaar. Hij is er diep van overtuigd, dat het Oude en Nieuwe Testament samen de ene Schrift vormen.

Efreem is in de westerse kerk lange tijd betrekkelijk onbekend gebleven. In het personenregister achterin de Institutie van Calvijn zoekt u bijvoorbeeld tevergeefs naar zijn naam. Eind vorige eeuw en begin van deze eeuw zijn echter verschillende van zijn werken in Nederlandse vertaling verschenen: zijn *Uitleg van het boek Genesis* bijvoorbeeld (Kok Kampen 1993). En zijn *Hymnen voor de viering van het kerkelijk jaar* (Kampen 1991).

Wie Efrems hymnen leest, komt voor zijn gevoel in een heel andere wereld. De beelden, de kleuren, de zinswendingen – alles sprankelt op een echt oosterse wijze. De waarde van zijn werk ligt voor mij echter niet in de prachtige vorm, maar in de inhoud: Vanuit een geweldig brede en diepe kennis van de Schrift trekt Efreem in zijn gedichten allerlei Bijbelse lijnen en legt hij allerlei verrassende verbanden. De volgende keer hopen we daar iets van te zien.

ds. A.J.T. Ruis

Aspecten van de eredienst -3

Het huis van de Heere is ook een bedehuis, de Heere noemt Zijn huis 'Mijn bedehuis', Jesaja 56 vers 7. Het is een woord met een belofte, namelijk dat Hij ons wil verheugen in Zijn huis. Het Evangelie is dan ook een blijde boodschap. Maar het gebed is noodzakelijk, want de goede tijding van heil moet ook persoonlijk een goede tijding worden.

Ja, het gebed! Het gebed voor de prediking wordt ook wel het grote gebed genoemd, omdat in dat gebed verschillende zaken aan de orde moeten komen. Het grote gebed is niet per definitie een lang gebed, maar vanwege de zaken die aan de orde komen noemen we het 'het grote gebed'. Allereerst moet de Heere erkend worden dat we zomaar in Zijn huis mogen komen. Zijn goedheid moet erkend worden. Verder moet de voorganger smeken om de werking van Gods Geest. Aan het Woord mankeert niets, maar aan mij des te meer, daarom. De Geest doet mij het Woord verstaan en brengt het Woord dat de prediker tot het oor brengt tot het hart.

Verder moeten de noden in de gemeente voor de Heere neer gelegd worden. Aan het verzoek om voorbede en dankzegging moet worden voldaan. Sommige leden van de gemeente willen, ook bij gevallen van ziekte en ziekenhuisopname, niet dat er voorbede wordt gedaan. Het is echter groot als de zegen van de voorbede wordt ervaren. We zijn toch immers niet louter individuen, maar onderdeel van een gemeenschap? En wat is het nodig om als gemeente te bidden om de komst van Gods Koninkrijk en de nederlaag van satan, de grote bedrieger en ordeverstoorder, vijand van God en Zijn volk. Het werk van zending en evangelisatie en niet te vergeten het volk Israel moet een plaats krijgen, de vervolgte kerk, de overheid, ons vorstenhuis. Geen wonder dat we het gebed voor de preek 'het grote gebed' noemen!

Let op: het is geen persoonlijk gebed van de predikant. Het komt wel voor dat de predikant in het grote gebed ook voor zichzelf bidt en hij doet daar beslist niets verkeerd, laat staan iets zondigs mee. Maar thuis en aan de voet van de kansel moet hij voor zichzelf bidden. Vervolgens moet de voorganger in de voorbede duidelijk zijn. Het komt voor dat er gebeden wordt voor iemand die in het ziekenhuis ligt, maar zonder de naam te noemen. Omdat het grote gebed een gebed van de gemeente is moet de gemeente weten voor wie er gebeden wordt. De gemeente niet in het ongewisse laten en zo slechts de nieuwsgierigheid opwekken: wie zou het zijn die in het ziekenhuis ligt? Aan de andere kant mag het gebed ook geen opsomming van details en een manier van

mededelen worden. Het is het gebed van de gemeente; de voorganger spreekt in de prediking namens de Heere en in het gebed namens de gemeente. Dus niet bidden tijdens de preek en niet preken tijdens het gebed. Zijn we als gemeente betrokken als de dominee of ouderling bidt? Bidden we mee? Slapen tijdens de preek is een grote zonde. Slapen tijdens het gebed eveneens. Over de heiligste verrichtingen hebben zowel de voorganger als de gemeente vergeving nodig, want wie kan voor de heilige God bestaan?

In sommige gemeenten gaan de mannen en jongens staan bij het gebed. Daar is niets mis mee. Is het bijbels? Bij de vragen over de eredienst, die de aanleiding zijn tot deze korte serie, kwam ook de vraag naar de betekenis van 1 Timotheus 2 vers 8 naar voren. Daar staat: "Ik wil dan dat de mannen bidden in alle plaatsen, opheffende heilige handen". Ik lees niets van staande bidden, al is daar, nogmaals, niets tegen. Als we maar bedenken dat de Heere naar het hart kijkt en niet naar de buitenkant. Als we zittend bidden is er wel het gevaar van wegdoezelen, dus vanuit praktisch oogpunt bezien is staan beter. Maar waarom zouden dan alleen de mannen moeten gaan staan en niet de vrouwen? Vrouwen kunnen ook wegdoezelen immers? Maar moeten wij bij het gebed 'de handen opheffen'? We komen dat in het Oude Testament inderdaad op verschillende plaatsen tegen. Het is een vorm, zoals knielen ook een vorm is, die je bij het gebed kunt aannemen, denk aan Daniel. Laten we bij deze en dergelijke dingen bedenken dat de hoogste Profeet en Leraar, de Heere Jezus Christus wat het gebed betreft niet het accent legde op de vorm, maar op het wezen. Hij wees op de noodzaak van het gebed, op het aanhouden in het gebed, op de inhoud van het gebed, op de zegen op het gebed. Niet zozeer op de vorm. Daar waarschuwde Hij zelfs tegen: Niet een ieder die tot Mij zegt: Heere, Heere! Zal ingaan in het Koninkrijk der hemelen. Ja, het is wel een thema waarover veel valt te zeggen. Maar mijn ruimte is al weer vol, Tot de volgende keer!

ds. K. Hoefnagel

BURN-OUT

Burn-out is een term die iedereen kent en vaak in de media terugkomt. Steeds meer mensen lijken hier mee te maken te krijgen. Een burn-out is niet niks vanwege de impact die het heeft en vooral vanwege de langdurigheid daarvan. Preventie en effectieve behandeling is daarom van groot belang.

Burn-out, wat is dat?

De term burn-out wordt nogal eens losjes gebruikt. Het kan gaan over niet lekker in je vel zitten tot thuis uitgeblust en emotioneel op de bank liggen. Het kan verwarrend zijn dat onder de noemer burn-out zowel milde klachten vallen als een ernstige stoornis waarbij werken niet meer mogelijk is. Een burn-out krijg je niet zomaar. Er is sprake van een langdurige periode met veel stress en te weinig mogelijkheden om te herstellen. De vermoeidheid gaat over in overspannenheid en uiteindelijk in een burn-out. In dit proces komt het gevoel van uitputting steeds meer op de voorgrond te staan: het gevoel je de dag door te moeten slepen, plotselinge huilbuien of boosheid en een hoofd wat het niet meer doet. Mensen willen wel, maar kunnen echt niet meer. Er treden geheugen- en concentratieproblemen op, een boek lezen of preek luisteren lukt niet meer. Dit leidt tot problemen op het werk en privé. Men voelt zich meer en meer falen. Als gevolg hiervan gaan mensen afstand nemen om zichzelf te beschermen. Ze kunnen wat onverschillig overkomen. Als deze klachten meer dan zes maanden aanwezig zijn, spreken we niet meer van overspanning maar van burn-out.

Ligt het aan mij?

De vraag die mensen veel bezighoudt, is: ligt het aan mij? Is het mijn schuld? Burn-out raken is een gevolg van een complex samenspel tussen werk- en privéfactoren en persoonlijkheidskenmerken. Mensen met een hoog verantwoordelijkheidsgevoel, de doorzetters, de perfectionisten en degenen die moeite hebben om hun grenzen aan te geven, lijken vatbaarder voor het ontwikkelen van een burn-out. Maar daarmee is het niet hun 'schuld'. Er spelen altijd factoren mee die werk of privé gerelateerd zijn. Er kan sprake zijn van overbelasting op het werk, een te hoge werkdruk, te weinig waardering of steun. Maar ook in de privésfeer kan men overbelast raken door bijvoorbeeld relatieproblemen, ingewikkelde opvoedsituaties, mantelzorg, verlieservaringen of spanningen in de kerkelijk gemeenten.

Professionele en betrokken hulp kan nodig zijn

Ook De Vluchtheuvel signaleert een toename van cliënten met burn-outklachten. Vanuit een steunende en betrokken houding helpen wij onze cliënten eerst om de situatie te accepteren en gevoelens van

schuld en schaamte los te laten.

Een belangrijke vervolgstap is het hervinden van een balans in inspanning en ontspanning. Hiervoor is het nodig stresssignalen te gaan herkennen en tijd te nemen voor ontspanning. Daarna is er aandacht voor factoren die aan het ontwikkelen van burn-out hebben bijgedragen. Hierbij wordt naar omgevings- en persoonlijkheidsfactoren gekeken. Bij De Vluchtheuvel wordt juist ook in deze fase gezocht naar Bijbelse antwoorden. Wat zegt de Bijbel over gezonde zelfzorg? Het kan helpen stil te staan bij wat de Heere Jezus zelf zegt in Marcus 6:31 "En Hij zeide tot hen: Komt gijlieden in een woeste plaats hier alleen en rust een weinig, want er waren er velen, die kwamen en gingen en zij hadden zelfs geen gelegen tijd om te eten."

Wat later in het proces denken onze hulpverleners ook mee in het oppakken van taken en het re-integratieproces.

Wat helpt burn-out voorkomen?

Gezien de impact van burn-outklachten is het voorkomen hiervan enorm belangrijk. Wat kan daarbij helpen?

- Hersteltijd is het sleutelbegrip. Zoek naar rust en ontspanning na inspanning. Regelmatig korte pauzes nemen kan helpen de balans te herstellen.
- Een gezonde leefstijl met voldoende slaap, gezond eten en dagelijks naar buiten om te bewegen maakt je weerbaarder tegen stress.
- Breng structuur aan in je werk en leven, geef prioriteit aan wat er echt toe doet en plan rustmomenten in.
- Accepteer dat je niet voor iedereen verantwoordelijk bent en stel grenzen. Durf een keer nee te zeggen.
- Neem signalen van uitputting serieus. Hoe eerder je actie onderneemt, hoe sneller je kunt herstellen. Kaart het aan bij de huisarts of je leidinggevende. Schroom niet om hulp te vragen.

Linda de Wolf

Toegepast psycholoog Stichting De Vluchtheuvel
acdewolf@stichtingdevluchtheuvel.nl

P E R S BERICHT

INFORMATIEBIJEENKOMST OVER HET DELITZSCH-PROJECT (REVISIE VAN DE DELITZSCH-VERTALING VAN HET N.T. IN HET HEBREEUWS)

Tijdens een bijeenkomst op D.V. woensdag 7 december a.s. willen wij u graag nader informeren over de revisie van het Hebreeuwse Nieuwe Testament in de Delitzschvertaling. Dit TBS-project wordt sinds 2017 financieel gesteund door het Steunfonds Israël Isaac da Costa, het Deputaatschap voor Israël van de Gereformeerde Gemeenten en de GBS, en komt naar verwachting volgend jaar gereed.

Behalve vertegenwoordigers van genoemde Nederlandse organisaties hoopt ook de Israëlische predikant ds. D. Zadok te spreken. De bijeenkomst vindt plaats in de presentatiezaal van ons gebouw (Nijverheidstraat 21) te Leerdam en vangt aan om 19.30 uur. Van harte welkom.

BOEKBESPREKINGEN

Ds. M.A. Kempeneers, Preken in Ninevé, paperback, 176 blz., € 14,95, uitgeverij Om Sions Wil, Alblasterdam, ISBN 978 94 6335 115 7.

Ondertitel: Jona en jij in de 21e eeuw. De auteur heeft in het blad 'Bewaar het Pand' over het boek Jona geschreven. Het ligt nu in boekvorm voor ons met gespreksvragen, Schriftlezing en een te zingen psalmvers. Dat maakt het boek geschikt om in verenigingsverband of gezinsverband te lezen en te bespreken. Vele onderwerpen uit het dagelijks leven komen op een duidelijke en aansprekende manier aan de orde: corona, gokken, schoolexamen en zelfmoord. Ook zaken uit het geestelijk leven worden behandeld: opwekking, Gods berouw, opstandig- zijn, oordeel en genade. Ninevé was een grote zondige stad. Vanuit dit Ninevé trekt de auteur lijnen naar onze zondige wereld. We lezen op blz. 15 "Want onze wereld is eigenlijk één grote stad. Door het World Wide Web kunnen we op elk moment van de dag weten wat er in de wereld gebeurt.

En binnen vierentwintig uur kunnen we per vliegtuig aan de andere kant van de wereld zijn. Er zijn geen grenzen en afstanden meer. De wereldstad is vol van goddeloosheid en zedeloosheid. Net als toen in Ninevé. Wij leven in een wereld die in het boze ligt. De wereld is totaal van God los. Je kunt het zo erg niet bedenken, of het komt voor. Geweld, zedeloosheid, goddeloosheid. Dat is de wereld waarin wij leven."

H.M. Lobbezoo, De levenslast verlicht.

Overdenkingen bij het ouder worden. Treft iemand druk, Hij wil den druk verlichten, 99 blz., gebonden, € 12,50, uitgave Gereformeerde Bijbelstichting, Leerdam, ISBN 9789492987303.

Het boekje is bedoeld voor ouderen van wie de krachten en gedachten verminderen. Soms kunnen ouderen zelf niet meer lezen. Dan kunnen de opgenomen overdenkingen door familieleden of mantelzorgers worden voorgelezen. Het klinkt door in dit boekje dat het een grote genade is onze last op de Heere te mogen wentelen. De auteur (1962) is werkzaam als pastoraal werker bij Cedrah (een reformatische organisatie voor ouderenzorg) en als ouderling- pastoraal werker verbonden aan de Gereformeerde Gemeente te Werkendam. Op blz. 97 staat een overdenking over Filémon: 9m '...daar ik zodanig een ben, te weten Paulus, een oud man...'. We geven u een kort citaat door: "Hier zien we Paulus' oprechte zorg en werkzaamheden voor iemand van het jongere geslacht. Paulus is wel oud en gevangen, maar hij doet toch nog zoveel nuttig werk. De liefde van Christus dringt hem. Zijn lichaamskrachten nemen af, maar de krachten van zijn ziel niet. Ouderdom is verre van nutteloos. U kan en mag nog worstelen aan de genadetroon voor uzelf en voor het opgroeiende geslacht."

Dagboeken 2023

Voor hart en huis, uitgeverij Groen, € 10,99, ISBN 978 90 8897 315 4, auteurs: Ds. M. Baan (PKN), ds. D.J. Budding (PKN), ds. A. van Heteren (CGK), ds. H. Polinder (CGK) en ds. W.A. Zondag, (GG). Dit dagboek wordt al vele jaren uitgegeven. De grote letter maakt het makkelijk leesbaar voor ouderen en slechtzienden.

Leven en licht, uitgeverij den Hertog, Houten, € 9,90, ISBN 978 90 331 3157 8, ds. J.J. van Eckeveld, ds. M. Goudriaan, ds. K. Hoefnagel, ds. M. Karens, ds. J.S. van der Net, ds. L.W.Ch. Ruigrok en ds. A. v.d. Weerd.

En ga mij met Uw heillicht voor, Bijbels dagboek voor jong en oud, uitgeverij Den Hertog. Houten, H. Bor, € 17,90, ISBN 978 90 331 3187 5. Na 10 jaar is een herdruk verschenen.

Zalig, Bijbels dagboek over de woorden "zalig, welgelukzalig, gelukzalig", ds. D.J. Budding, uitgeverij De Ramshoorn, Goes, € 19,95, ISBN 9789461152077.

Het Brood des levens, Bijbels dagboek. J.C. Ryle, samengesteld door J. Kranendonk- Gijssen, het leven van de Zaligmaker wordt gevolgd aan de hand van de vier evangeliebeschrijvingen, uitgeverij De Banier, Apeldoorn, € 19,95, ISBN 978 90 8718 8115.

Ds. J. Joppe, Ik heb uw tranen gezien, meditaties over troost in verlies en rouw, gebonden, 128 blz., € 14,90, uitgeverij den Hertog, Houten, ISBN 978 90 331 3189 9.

De auteur weet uit eigen ervaring wat rouw en verlies is. Daarover schrijft hij in het voorwoord. De Heere gaf troost uit Zijn Woord. Deze uitgave met 24 meditaties is verschenen naar aanleiding van het onderzoek 'Pastoraat na verlies' in samenwerking met de verenigingen In de knop gebroken, Naamloos Verdriet, Samen Alleen en de stichting Winstuitverlies, waar lotgenoten met verlies elkaar ontmoeten. Enkele regels geven we weer uit een meditatie over de woorden 'Jezus weende' Johannes 11:35. We lezen op blz. 44: "De Man van smarten weent uit medelijden en droefheid. Hij weent als de medelijdende Hogepriester, Die bewogen is met Maria en Martha. Zijn tranen vermengen zich met hun tranen. Gods kinderen wenen nooit alleen. Hun leed is Zijn leed. Hun smart is Zijn smart. Met de dichter van Psalm 72:7 (ber.) zingen we dan ook: 'Hun bloed, hun tranen en hun lijden, zijn dierbaar in Zijn oog.'

Ds. A. Moerkerken, De leeuw heeft gebruld, gebonden, 167 blz., € 17,50, uitgeverij den Hertog, Houten, ISBN 978 90 331 3170 7.

Het boek bevat tien preken over het boek Amos die door de auteur zijn gehouden. Amos was geboren in het tweestammenrijk, maar moest in het tienstammenrijk profeteren. God had gesproken in het leven van Amos. Amos had dit gehoord en hij had gebeefd. Het was hem alsof hij een leeuw had horen brullen. Vandaar de titel van dit boek. Amos was nooit op een profetenschool geweest, hij was maar een eenvoudige boer. De Heere heeft hem gegeven wat nodig was om zijn taak te verrichten. Een citaat van blz. 66 willen we weergeven: "Geliefde lezer, bent u rustig? Slaapt u uw doodsslaap nog? Vermag geen enkel woord des Heeren u onrustig te maken? Hoe vaak hebt u de leeuw al horen brullen? Hoe vaak bent u gewaarschuwd voor het slagnet van de dood? Hoe vaak hebben Gods getrouwe knechten u op de bazuin geblazen en geroepen: Het einde komt. Haast u en spoed u? Ontwaak, gij die slaapt en sta op uit de doden."

Van de redactie

Verschijsning volgende nr.

Het volgende nummer zal verschijnen D.V. donderdag 1 december 2022. Kopij graag binnen donderdag 17 november 2022.

Boekpresentatie 18 november

D.V. vrijdagavond 18 november zal het boek "Trouw aan Schrift en belijdenis" gepresenteerd worden in een zaal van de Christelijke Gereformeerde kerk te Barendrecht, Voordijk 252. Aanvang 8 uur. Iedereen is van harte welkom. Ds. J.M.J. Kieviet en ds. A.J.T. Ruis hopen deze avond kort stil te staan bij de vraag wat de Bijbel zegt over Gods trouw en wat het trouw- zijn aan Schrift en belijdenis inhoudt.

Rijnsaterwoude

We waren op dankdagavond in de kleine gemeente van Rijnsaterwoude. Daar hebben we de vernieuwde consistorie en de nieuwe zaal met keuken gezien. Alles ziet er keurig verzorgd uit. Het is een grote verbetering die is aangebracht. We wensen de kerkenraad en de gemeente van Rijnsaterwoude van harte Gods zegen toe.

Ds. J.M.J. Kieviet

Nieuw adres sinds 4 november:
Familie J.M.J. Kieviet- verhage, Marjoleinlaan 31, 2991 HL Barendrecht
06 226 843 12 j.m.j.kieviet@solconmail.nl
06 201 615 00 n.kieviet@solconmail.nl

Ds. W.L. van der Staaij

Met ingang van 23 november is het nieuwe adres van ds. W.L. van der Staaij: Anna Paulownastraat 117-9, 2518 DB Den Haag, tel. .ongewijzigd.

CBB

'Bewaar het Pand' is voor mensen met een leesbeperking beschikbaar bij de CBB (Chr. Bibliotheek voor Blinden en Slechtzienden). Tel. 0341- 565499, e-mail info@cbb.nl

AvH

UW ADVERTENTIE IN **KLEUR**?*

Neem contact
op met de
administratie!

* Alleen mogelijk op de achterzijde.

Christelijke hulpverlening met perspectief

Stichting Schuilplaats helpt mensen die
vastgelopen zijn op het gebied van:

relatie **rouw** **opvoeding**

zelfvertrouwen **echtscheiding**

burn-out **depressie**

stichtingschuilplaats.nl
☎ 0318 - 54 78 70

schuilplaats

**KORTE
WACHT-
LIJST!**

VAN STAVEREN

begrafenisverzorging

Met aandacht, zorg en respect

Dag en nacht bereikbaar
(0172) 23 33 38

Wij verzorgen alleen begrafenissen

Vraag vrijblijvend het boekje
"Mijn Laatste Wens".

www.vanstaverenbegravenissen.nl
info@vanstaverenbegravenissen.nl

DE DUITERS KENNEN HUN 'EIGEN' HEIDELBERGER NIET MEER

Helpt u mee om dit boekje terug te geven
aan het Duitse volk?

Zie voor informatie en/of presentatie
onze website www.svvhed.org

Voor giften: NL35 ABNA 0548 9879 20

SEZ 70 jaar!

Spaanse Evangelische Zending

Help mij theologie studeren!

De studiezin
is groot.
**Materialen
en geld
ontbreken.**

Doneer nu

NL65 RABO 0301 9573 63 o.v.v. 'Najaarsactie'

De SEZ steunt theologische scholen in Cuba en Spanje door
(financiële) steun aan docenten en door het schenken van
studieboeken en hulpmiddelen zoals printers.

www.sez.st/najaarsactie